

TÓTH ATTILA

A BALATONFÜREDI ISKOLA UTCA MÚLTJA ÉS EGYKORI LAKÓI

Az első olyan dokumentum, amely alapján településünk szerkezetét tanulmányozhatjuk, Pálóczi Horváth Ádám 1785-ben készült „B. Füred” térképe. Ezen még nincs feltüntetve az utca.

Az 1858-as Füred és kataszteri térképen (Magyar Országos Levéltár) már látható egy rövid közlekedési út, amely Varga Lajos módosgazda 37 méteres, nádfedeles parasztházához vezetett. A házat Varga Lajos Vázsonyi utcai lakos dédapja építtette az 1800-as évek közepén, amelyben öt még három nemzedéke követte, és később társbérlok is laktak benne. A református halotti anyakönyvi bejegyzés szerint a házszám: Baricska 48. (jelenleg Iskola u. 5.) A házban boltíves konyha volt, az ajtók, ablakok vasalásai szép mintájú kovácsoltvasból készültek. A szobák mennyezete széles deszkákból, egymásra átlapoltan készült, vaskos keményfa gerendákra rakva. Fölötte agyagréteg. A porta igazi gazdasági udvar, ahol nagy istállóban lovat, marhát tartottak; távolabb disznóól, s mindenféle baromfiak szaladgáltak. Széles kocsibejárata kétszárnyú kovácsoltvas kapu volt. A falak kőből, a boltívek és kémények gróf Eszterházy téglagyárában monogrammal, évszámmal [(EK) 1851, CEP 1868, GEP 1870] gyártott téglából épültek.

A házat 1976-ban lebontották. A fő válaszfal tezejéről óriás méretű szilfa tetőszéktartó mestergerenda került elő (28 x 35cm x 6 m). A ház helyén épült új házakban is a leszármazottak laknak. A régi házból csak a tágas boltíves borospince maradt eredeti állapotban.

Az Iskola utca a Baricska-dűlő szőlővel betelepített területén alakult ki. (A szőlőtelepítés részben a Tamás-hegyi – az 1890-es évek filoxéra járványában kipusztult – szőlőt pótolta.) A Baricska-dűlő a mostani Kossuth Lajos utcától a Balatonig nyúlt. A terület beépítése miatt a szőlőművelés megszűnt, a Baricska nevet már csak a csárda őrzi.

Az utca elejére épült 1905-ben a polgári fiúiskola (ma Bem József Általános Iskola), amelynek kertje ma is lenyűlik az utca közepéig.

Vele szemben a Beleznay kőműves által épített ház (1. sz., eredeti állapotban), a gazdasági felső

népiskola internátusa volt. Alatta Kenessey Károly fia, dr. Kenessey Károly háza (3. sz., eredeti állapotban).

Kenessey doktor a szegények orvosa volt, pénzt nem fogadott el, 1941-ben bekövetkezett haláláig agglegény maradt. Később ez a Fodor és Csoma családok háza lett, akiknek hentesüzletük volt a faluban. Az udvarban házi füstölő működött, ide vitük – barátok, ismerősök – a disznóvágás után a kolbászt, sonkát füstölni.

A kert Völgy utcai oldalán jégverem volt a romlandó élelem hűtésére. A kert Balaton felé néző részén Csománé Stéger Rózsa húga nemrég szép villát épített fel férjével és nyugdíjba vonulván ideköltöztek.

A húszas években az utca alsó, Balatonra néző sarkán családi házat épített az Erdélyből származó Bakó Béla, a veszprémi polgári iskola igazgatója (25. sz., eredeti állapotban). A II. világháború után, egy koncentrációs táborot megjárt zsidó kereskedő, Pollák Izidor és második neje, Blanka néni költözött ide. (Első felesége és lányai elpusztultak a táborban.) Zárkózott életet éltek, csak a rokonság látogatta őket. Pollák Izidornak használtruha- és cipőkereskedése volt a Kossuth utcában.

Az utca iskola felőli oldalán még négy ház épült.

Az egyik, Farkas Lajos kőműves L-alakú háza (4. sz., később toldalékkal egészült ki), a másik az utcafronttól beljebb Urhegyi Antalé, ahol három

nemzedéken át lakott a család. Antal fia Antal – nyugdíjas alezredes – kecskéket tartott portáján. Az utca átellenes oldalán a réten legeltette őket, a kecsketejet saját használatra fejték, de jutott a szomszédoknak is olcsón.

Még beljebb volt Ránzay Péter földszintes házrész, Gáspárék emeletes házrészével összeépítve. Ránzay Péter tanár főleg Petőfi költői munkásságával foglalkozott, erre emlékszem a vele való egykori beszélgetésekre visszagondolva.

Az utca végén a saroktelken Kasza Pál nyugdíjas MÁV felügyelő 1928-ban épített egy kétszintes villát, amit 16 évig panzióként működtetett (12. sz., csak toldalék épült hozzá két szintben 1980-ban). Először az előbb említett Gáspárék laktak az emeleten 1942-től 1944-ig Budapestről leköltözve, majd 1944-től albérliként az Aradról menekült Pongrácz Lászlóné és Dufner Rózsa. Kasza Pál 93 éves korában, 1962-ben halt meg. Ez az egyetlen ház, amelyben ma is az építető leszármazottjai, jelenleg a 4. nemzedék tagjai laknak.

A 30-as évek közepén épült a Kasza villa előtt Kelemen Lajos háza (10. sz.), majd pedig Ránzay Ágoston ezredes villája (8. sz., átépítve). Ránzay felesége francia volt – Adrienne de La Marre –, mindenki csak Adi néinek hívta. Ő a II. világháború idején a Vöröskereszt szolgálatába állította házáat, ami egyben olyan nők menedéke is volt, akik az erőszakoskodó orosz katonák elől kerestek oltalmat. Francia menekülteket is bújtatott. Adi néni élete végéig elkötelezett vöröskeresztes volt, 91 éves korában halt meg 1977-ben, sírja a balatonfüredi római katolikus temetőben található. 1952-ben a hajógyárba hívott gépészmérnök Székely Sándor és családja lakott nála albérletben.

A következő épület a falu felé Füzy Antal újságíró háza (6. sz., változatlan). Füzy Antalnak óriási könyvtára volt. Nála lakott albérletben az 50-es évek elején a Tóta család, akik 1956-ban Nyugatra menekültek. A fenti két épület között, Urhegyi Antal és Ránzay Péter beljebb álló házához gyalogos szolgalmi út vezetett és vezet ma is.

Pongráczné pilóta fia, ifj. Pongrácz László 1932 augusztusában légi felvételt készített az utcáról. A kép jól rögzíti az akkori beépítettsé-

get, tehát ezt követően épülhetett Pollákék fölött vitéz Krasznay Lajos honvéd alezredes villája (23. szám, változatlan). Krasznay 1938–39-ben a Balatoni Szövetség igazgatója volt. A Gudics család 1953 körül költözött ide. Gudics Ferenc önzetlen, segítőkész ember volt, sokat tett a városi labdarúgásért is.

Ettől a háztól a falu irányában már csak Varga Lajos, Bedegi Gábor, Bedegi Pál és Pálffy Zsigmond szántója, mandulása és rétje terült el egészen a Varga-házig.

Ez az állapot 1957-ig változatlan maradt. Ekkor a füredi Hajógyár a dolgozói számára ezen a területen házgyári elemekből ikerházas lakóövezetet létesített. A Varga és Krasznay-ház között 4 ikerház fért el (7-től 21-ig terjedő számozással). Legfelül laktak a Fi testvérek, alatta Jaksa János és Dervalics Ferenc családja, majd Timmer Ambrus és Nagy József családja, végül Székely Sándor gépészmérnök és Kovács Imre családja.

Az utca Kasza Páltól kapta az Iskola nevet, amely a II. világháború előtt Darányi Kálmán nevére vette fel. A háború után rövid időre ismét Iskola utca lett, majd Úttörő utca, végül 1989 után – visszakerve eredeti nevét – újra Iskola utca.

A 40-es évekig gyalogút volt, a Balaton felőli vége – a rá merőleges Felső Baricska útról – körforgóval lezárva. Ezt a körforgót később kivették, hogy lovas szekér is használhassa, egyúttal makadám burkolatot kapott. Nyáron a száraz idők portalanítását használt gépolaj-permetezéssel biztosították, amit havonként ismételtek, míg végül a 60-as években aszfalttal burkolták.

Köszönetet mondok Varga Lajos és Csománé Stéger Rózsa adatközlőimnek.

